

PROIECTUL HOGARTH
SHAKESPEARE

Proiectul Hogarth Shakespeare
apare în cadrul colecției **Raftul Denisei**
coordonată de
DENISA COMĂNESCU

HOWARD
JACOBSON

SHYLOCK
ESTE NUMELE MEU

NEGUȚĂTORUL DIN VENETIA
DE WILLIAM SHAKESPEARE
REIMAGINATĂ

Traducere din engleză și note de
DANA CRĂCIUN

HUMANITAS
fiction

Redactor: Andreea Răsuceanu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Corina Roncea, Carmen Petrescu

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

HOWARD JACOBSON

SHYLOCK IS MY NAME

Copyright © Howard Jacobson, 2016

First published by Hogarth in 2016.

All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

JACOBSON, HOWARD

Shylock este numele meu: Neguțatorul din Veneția de William Shakespeare

reimaginată / Howard Jacobson; trad. și note: Dana Crăciun. – București:

Humanitas Fiction, 2016

ISBN 978-606-779-102-0

I. Crăciun, Dana (trad.; note)

821.111-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

În memoria lui Wilbur Sanders

Cum se face că, în toți acei mulți ani de prietenie și de predat Shakespeare, nu am discutat niciodată despre Neguțătorul din Veneția, nu pot să-mi explic. Regret profund că nu o putem face acum.

PORȚIA: Care e negustorul și care e evreul?

DUCELE: Antonio și Shylock, veniți acum în față.

PORȚIA: Shylock, așa te cheamă deci?

SHYLOCK: Shylock este numele meu.

Neguțătorul din Veneția, Actul IV, Scena 1

Unu

Este una din zilele acelea tipice pentru nordul Angliei în februarie, când parcă-i mai-bine-mort-decât-viu și când spațiul dintre pământ și cer nu-i decât o fantă pe unde se strecoară lumina, iar cerul ca atare se întinde nesfârșit de banal. O scenă nepotrivită pentru tragedie, chiar și aici unde morții zac în tăcere. În cimitir se află doi bărbați care-și văd de obligații sufletești. Privirile și le țin în pământ. Prin părțile acestea trebuie să te războiești cu vremea dacă nu vrei să devii o farsă.

Tocmai semnele unei astfel de lupte se citesc pe fața primului din cei doi îndoliați, un bărbat de vârstă mijlocie cu alură nesigură, care uneori merge cu capul ridicat arogant de sus, iar alteori încovoiat de parcă speră să treacă neobservat. Gura îi freamătă și ea și pare înșelătoare, când cu buzele răsucite într-un rânjă, când ușor căzută și deschisă, parcă gata să se zdrobească precum un fruct copt vara. Acesta este Simon Strulovitch, un filantrop bogat, năvalnic și sensibil, cu entuziasme intermitente, o eminentă colecție de artă anglo-evreiască de secol XX și de biblii vechi, o pasiune pentru Shakespeare (ale cărui geniu și înfățișare de cavalier sefard crezuse cândva, deși acum nu mai era atât de sigur, că nu s-ar putea explica decât prin faptul că înaintașii dramaturgului își vor fi schimbat numele din Shapiro), cu doctorate onorifice de la universități din Londra, Manchester și Tel Aviv (cel de la Tel Aviv este alt lucru de care nu e sigur) și o față care o lua razna. Se află aici ca să inspecteze piatra de mormânt ridicată de curând la căpătâiul mamei sale, acum că

trecuseră cele douăsprezece luni de doliu. Nu a jelit-o cum se cuvine în acest timp – fusese prea ocupat să cumpere și să împrumute opere de artă, prea ocupat cu fundațiile și așezămintele sale, sau cu „binefacerea“, cum îi spunea mama lui cu un amestec de mândrie și îngrijorare (nu voia ca fiul ei să se omoare dând bani), prea ocupat să plătească polițe imagine, prea ocupat cu fiica lui – dar acum are de gând să se revanșeze. Nu-i niciodată prea târziu să devii un fiu mai bun.

Sau un tată mai bun. Oare pe fiica lui se pregătește, de fapt, s-o jelească? Lucrurile acestea se moștenesc în familie. Și pe el l-a jelit taică-său un răstimp. *Ai murit pentru mine!* Și de ce? Din cauza religiei soției sale. Chit că taică-său nu era deloc religios.

Mai bine te-aș vedea mort la picioarele mele...

Chiar ar fi fost mai bine?

Nu ne mai săturăm și noi de moarte, se gândește el, târșându-și picioarele printre pietrele de căpătâi anonime. „Noi“ – o idee de apartenență la care uneori subscrie și alții nu. Răzvim cu o traistă-n spinare, norocoși să mai fim în viață, și imediat ne apucăm de căutat un loc unde să ne îngropăm copiii care ne trădează.

Poate din pricina furiei de dinaintea îngropăciunilor, locului îi lipsește consolarea frumuseții. În studenție, pe când în vocabularul lui nu exista cuvântul „noi“, Strulovitch a scris o lucrare despre tabloul lui Stanley Spencer, *Învierea la Cookham*, în care și-a exprimat admirația pentru tumultul din mormintele lui Spencer, care debordau de viață nerăbdătoare, morții grăbindu-se înspre ce urmează. Dar acesta nu este un cimitir de biserică din Berkshire; acesta este un cimitir al celor fără de Mesia din Gatley, South Manchester, unde nu mai urmează nimic. Totul se sfârșește aici.

Pe unde se cuibăresc în granitul mormintelor, peticele de zăpadă care mai sunt pe jos capătă o culoare neagră, murdară. Vor rămâne acolo până la începutul verii, dacă va mai veni vreodată vara.

Al doilea individ, care a ajuns aici cu mult înaintea lui Strulovitch și i se adresează plin de tandrețe ocupantului unui mormânt cu piatra de căpătâi măcinată aproape complet, este Shylock, și el un evreu furios și năvalnic, deși furia lui tinde să fie mai degrabă sardonică decât colerică, iar furtuna se potolește când poate să se bucure de compania soției sale, Leah, ce zace îngropată sub zăpadă. E mai puțin dezbinat în sine decât Strulovitch, dar, poate tocmai din cauza asta, dezbină mai mult. Nu există doi oameni care să aibă aceeași părere despre el. Până și cei care îl disprețuiesc profund, îl disprețuiesc cu diferite grade de profunzime. Are probleme financiare ce lui Strulovitch îi sunt străine, nu colecționează nici artă, nici biblii, și îi vine greu să facă binefaceri altora când lui nu-i face nimeni, ceea ce s-ar putea spune că nu e tocmai în spiritul ideii de binefacere. Despre fiica lui, cu cât spunem mai puțin, cu atât mai bine.

El nu este un jeltor de ocazie, ca Strulovitch. Nu poate să plece și să se gândească la altceva. Cum nu e un om care uită sau iartă, n-a existat și nici nu va exista vreodată altceva.

Întrerupându-se din propriile-i gânduri, Strulovitch simte prezența lui Shylock înainte să-l vadă – o lovitură în ceafă, ca și când cineva ar fi fost destul de lipsit de respect în cimitir ca să arunce un bulgăre de zăpadă.

Cuvintele „draga mea Leah“, căzând ca niște binecuvântări pe mormântul înghețat, îi ajung lui Strulovitch la urechi. Probabil că sunt multe Leah aici. Și pe mama lui Strulovitch a chemat-o Leah. Această Leah însă stârnește o milă eternă în jurul numelui ei, o milă bine-cunoscută lui Strulovitch, ucenic în ale tristeților matrimoniale și furiilor paterne. Leah, care i-a cumpărat lui Shylock un inel pe când se curtau. Leah, mamă a Jessicăi, fata care a furat inelul ca să cumpere o maimuță. Jessica, întruparea perfidiei. Nici pentru o pustietate plină de maimuțe nu s-ar fi despărțit Shylock de inelul acela.

Nici Strulovitch.

Deci „noi“ înseamnă totuși ceva pentru Strulovitch. Credința pe care-o pângărește Jessica este credința *lui*.

Oricum, acestea sunt singurele indicii de identificare de care are nevoie Strulovitch. Este neînduplecat în această privință. Bineînțeles că Shylock se găsește aici, printre morți. Nici nu s-ar fi putut altfel.

La unsprezece ani, cu tulleie precoce și prea deștept pentru propriul său bine, Simon se găsea la cumpărături cu mama lui într-un magazin, când aceasta l-a zărit pe Hitler cumpărându-și loțiune după bărbierit.

— Repede, Simon! îi porunci ea. Fugi și găsește un polițist; eu rămân aici și am grijă să nu dispară.

Dar nici un polițist n-a vrut să creadă că Hitler se afla în magazin, iar în cele din urmă acesta i-a scăpat vigilenței mamei lui Strulovitch.

Nici Strulovitch nu crezuse că Hitler era în magazin. Acasă a glumit cu taică-său pe tema asta.

— Nu fi obraznic când e vorba de maică-ta, i-a spus tatăl lui. Dacă zice că l-a văzut pe Hitler, l-a văzut pe Hitler. Mătușă-ta Annie a dat întâmplător de Stalin la piață în Stockport anul trecut, iar când eram de vârsta ta eu l-am văzut pe Moise vâslind pe lacul din Heaton Park.

— Nu se poate, a răspuns Strulovitch. Moise ar fi despărțit pur și simplu apele.

Pentru replica asta șmecheră a fost trimis în camera lui.

— Sau poate-o fi fost Noe, a strigat Strulovitch din capul scării.

— Iar pentru asta, i-a replicat tatăl lui, nu capeți nimic de mâncare.

Mai târziu, maică-sa i-a dus pe furiș un sendviș, așa cum și Rebeca ar fi făcut pentru Iacob.

Strulovitch bătrânul înțelege mai bine imaginația evreiască – de ce nu impune limite cronologiei sau topografiei, de ce nu

poate niciodată să încredințeze trecutul trecutului și de ce mama lui probabil chiar l-a văzut pe Hitler? Nu e talmudist, dar mai citește din când în când câte-o pagină dintr-o mică antologie de fragmente faimoase, publicată la o editură particulară. Partea bună când vine vorba de Talmud e că îi permite unui catâr arțăgos ca el să se contrazică direct cu alți catâri arțăgoși, morți demult.

Crezi *ce*, Rabbah bar Nahmani? Ei bine, să te ia dracu' atunci!

Deci există totuși o lume de apoi? Ce părere ai, rabinule?

Rabbah bar Nahmani, dându-și la o parte linioliul, îl înjură la rându-i pe Strulovitch.

Trecutul este acum și depărtările sunt aici.

Cum se face că Leah e îngropată printre morții din Gatley este o întrebare pe care numai un nebun ar risca să i-o pună lui Shylock și să-l enerveze astfel. Detaliile înmormântării – date, locuri – i se par extraordinar de lipsite de importanță. Se găsea sub pământ și nimic mai mult. Cât trăise, reprezentase lumea întregă pentru el. Moartă – hotărâse el demult – va reprezenta același lucru. Se va roti odată cu planeta. O prezență eternă, veșnic aproape de el, oriunde l-ar duce pașii.

Strulovitch, însuflețit, curios, încordat ca un instrument minor ce intră în rezonanță cu unul mai mare, privește fără să fie văzut că privește. Va rămâne toată ziua aici dacă trebuie. Din atitudinea lui Shylock – felul în care își înclină capul, încuviințează, privește în altă parte, nu se uită niciodată *la* ceva, vede în lateral, ca un șarpe – Strulovitch deduce că discuția cu Leah este captivantă și constantă, indiferentă la evenimentele externe și lipsită de durere de-acum, o relație reciprocă plină de afecțiune, dar oarecum repezită, chiar prozaică. Shylock ascultă la fel de mult cât vorbește, cântărind lucrurile pe care i le spune ea, deși sigur a mai auzit-o spunându-le de multe ori. Într-o mână are o carte necartonată, răsucită ca un document

juridic sau teancul de bancnote al vreunui gangster, iar din când în când o deschide brusc, de parcă ar vrea să smulgă o pagină, și îi citește încet, acoperindu-și gura cu mâna, ca o persoană care, prea discretă ca să-și arate amuzamentul, își înăbușă un hohot. Dacă răs vrea să fie asta, se gândește Strulovitch, e un răs care-a avut mult de călătorit— un răs mental. Își amintește ceva din Kafka (ce mai contează încă un fiu nefericit pe-acest front înșesat de ei): *un răs fără plămâni*. Ca și al lui Kafka probabil. Oare și al meu? se întreabă Strulovitch. Un răs care zace prea în adânc pentru plămâni? Cât despre glume, dacă glume sunt, acestea sunt intime. Impudice, poate.

El se simte acasă aici, iar eu nu, se gândește Strulovitch. Acasă printre morminte. Acasă într-o căsnicie.

Pe Strulovitch îl sfredelește diferența dintre situația lui Shylock și a lui. Palmaresul său conjugal este prost. El și prima lui soție și-au făcut viața un iad unul altuia. Să fi fost din cauză că era creștină? („*Gai in drerd!*“ i-a urat tatăl lui când a aflat că fiu-său își lua nevastă de altă religie. „S-ajungi în iad!“ Și nu oriunde, ci în cercul cel mai încins, unde sfârșesc cei ce se însoară în afara religiei lor. Iar în noaptea dinaintea nunții a lăsat un mesaj și mai puțin ambiguu pe telefon: „Ai murit pentru mine“.) Al doilea mariaj, cu o fiică a lui Avraam de data asta, ceea ce l-a determinat pe tatăl lui să-și ridice blestemul și să-i spună Lazăr la telefon, s-a întrerupt brusc, împietrit — un fel de anihilare a tuturor sentimentelor, asemănătoare cu senzația pe care o ai când aștepți vești ce speră să nu vină — când soția lui a suferit un atac cerebral chiar în ziua în care fiica lor împlinea paisprezece ani, în urma căruia ea și-a pierdut mare parte din memorie și limbaj, iar el și-a ferecat compartimentul de soț din inimă.

Ce ți-e și căsnicia! Sau îți pierzi tatăl, sau soția.

Mila de sine nu îi este străină. Leah e mai vie pentru Shylock decât Kay pentru mine, se gândește el, simțind frigul pentru prima dată în ziua aceea.

Studiindu-l pe Shylock observă o încordare musculară la gât și spate. Asta îi amintește de un personaj dintr-una din benzile sale preferate de demult, un boxer – sau să fi fost luptător –, care era întotdeauna desenat cu linii vălurite în jur, menite să sugereze un câmp de forță. Oare pe mine cum m-ar desena, se întrebă Strulovitch. Ce fel de semne ar putea sugera ce simt?

— Imaginează-ți una ca asta, îi spune Shylock lui Leah.

— Ce să-mi imaginez, iubirea mea?

— Ciudă pe Shylock.

Ce răs frumos are.

Shylock este îmbrăcat într-un palton lung, negru, ale cărui poale pare că vrea să le ferească de zăpadă, și stă ușor aplecat în față, dar nu prea tare, ca să nu-și șifoneze paltonul, pe un scaun pliant de genul celor pe care le iau la Glyndebourne iubitorii de operă din jurul Londrei. Asupra semnificației pălăriei Strulovitch nu se poate hotărî. Dacă l-ar fi întrebat, Shylock i-ar fi răspuns că semnificația pălăriei era de a-i ține de cald la cap. Dar e de fetru, emblemă a unui bărbat căruia îi pasă de înfățișarea lui. O pălărie de dandy, purtată într-o manieră jucăuș-amenințătoare, contrazisă însă de absența oricărei urme sau amintiri jucăușe pe față.

Ținuta lui Strulovitch este mai ascetică; paltonul de colecționar de artă e lung ca un anterior și cămașa albă ca zăpada e încheiată la gât și fără cravată, în stilul cuatrocențist contemporan. Cu aerul său de răceală amenințătoare, Shylock este mai puțin diafan și ar putea fi luat drept bancher sau avocat. Mai c-ar putea fi un Naș.

Strulovitch se bucură că a venit să se reculeagă la mormântul mamei sale și se întrebă dacă această conversație la care asistă îi este răsplata. Asta primești dacă ești un fiu bun? În acest caz,